

YENİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI

Modern Turkish Literature Researches

Temmuz-Aralık 2017/9:18 (191-193)

PAUL H. FRY VE EDEBİYAT KURAMI

Selçuk ATAY¹

ORCID: 0000-0001-5328-2257

Anahtar Kelimeler: Edebiyat Kuramı, Paul H. Fry, Edebiyat Eleştirisi, Metin ve Yapı.

Fry, H. P. (2017). *Edebiyat Kuramı*. (Çev.) Doç. Dr. Ayşe Demir, Doç. Dr. İbrahim Tüzer. Ankara: Hece.

Terry Eagleton eğer edebiyat kuramı olmasaydı “bir ‘edebiyat eseri’nin ne olduğunu veya bunu nasıl okuyacağımızı bile bilemezdik” (2011: 14) diyerek edebiyat kuramının zorunlu olarak varoluşuna dikkat çeker. Şüphesiz her kuram özünde edebî eseri anlamayı/anlamlandırmayı amaçlayan bir ihtiyaçtan doğmuştur. Ancak ihtiyacın doğurduğu her kuram bu konuda hakikaten yeterli midir? Dil ve dile ait unsurları kullanan bir estetik faaliyet olan edebiyatın kendi kendine yeten bir inceleme yönteminin olmasını arzu etmesi ise bu açıdan kaçınılmazdır.

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi’nden Doç. Dr. Ayşe Demir ve Doç. Dr. İbrahim Tüzer’in titiz çevirisiyle sunulan Edebiyat Kuramı başlıklı eser; Paul H. Fry’ın Yale Üniversitesi’nde, 2009 yılında verdiği derslerden 26’sının kayda alınmasıyla ortaya çıkmıştır. Altı ana başlık ve bu kayda alınan derslerden oluşan 26 alt başlıktan oluşan kitap bölümlerindeki tartışmalarını, kalıplaşmış ifadelerin dışına çıkarak ve merkeze metni koyarak yapar. Her alt bölüm başlamadan önce okuması yapılacak olan teorik veya edebî eserler sıralanarak okuyucunun hazırlık yapması veya ilgisini çeken konuda derinleşmesi sağlanır.

“Giriş” bölümünde edebiyat kuramının tarih öncesinden itibaren nasıl gelişme gösterdiğini ana hatlarıyla ifade eden Fry, devamında Michel Foucault ve Roland Barthes’tan yola çıkarak kuramın işlevselliği üzerinde durur. Edebî eseri “algılayan ile algılanan arasındaki mesafe”den (s. 35) doğan kaygı ve kuşkunun ortadan nasıl kaldırılacağına dair sorgulama bu bölümün temelini oluşturur.

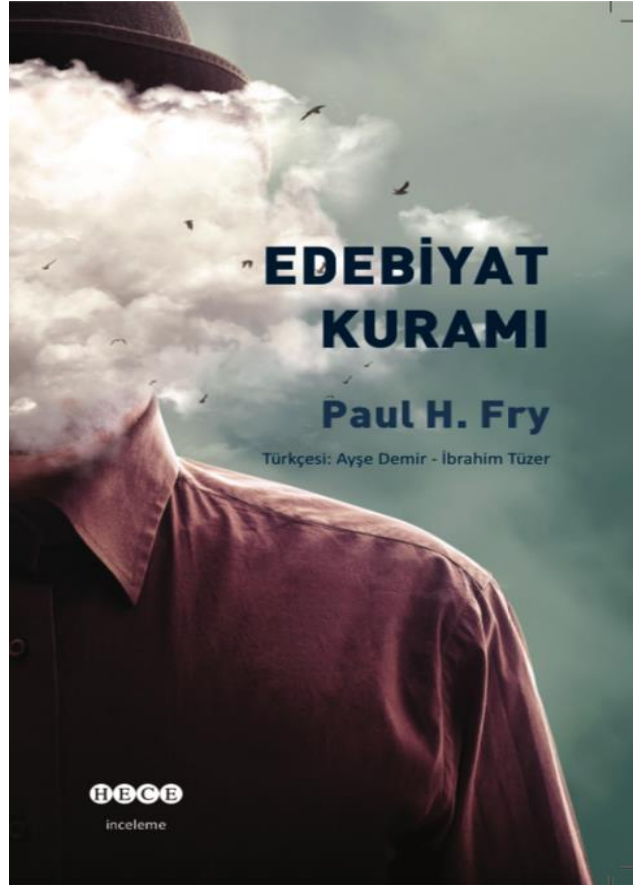
¹ Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Doktora Öğrencisi
eposta: atayselcuk@yahoo.com

“Yorumlama ve Okumanın İlk Yansımaları” başlıklı bölüm, “hermenötik”i “yorumlama bilimi” (s. 55) olarak tanımlayarak Gadamer merkezli bir tartışma yürütür. “Entelektüel olarak tutucu bir kanona” bağlı olduğu söylenen Gadamer’in “önyargı”larındaki tutarsızlıklar “Heidegger” referans alınarak irdelenir. Bölümün devamında ise Wolfgang Iser’in öncülüğünü yaptığı “biçimci okuma” üzerinde durulmaktadır. Burada Gadamer’in mutlak bir süreklilik ısrarına karşın Iser’in getirmeye çalıştığı yapı etrafıca incelenir.

“Metin ve Yapı” başlıklı bölüm çağdaş yorumlama biçimlerine eğilmektedir. Bu bölümü oluşturan başlıkları bir edebî eseri yine edebî eseri referans alarak incelemeyi öngören kuramlar oluşturmaktadır. Kronolojik olarak bir sıranın da gözetildiği bu bölümde “Rus Biçimciliği”, “Göstergebilim”, “Yapısalcılık” ile Jacques Derrida ve Paul de Man’ın “Yapısökümcülük” kavramları incelenmektedir.

“Rus Biçimciliği” Shklovsky ve Eikhenbaum çerçevesinde anlatılırken “Göstergebilim” ise Ferdinand de Saussure merkeze alınarak anlatılmıştır. Yazar burada göstergebilime Ch. S. Peirce’ün de katkılarının azımsanmayacak kadar çok olduğunu ancak bu ismin eserde kapsamlı bir şekilde ele alınmadığını da belirtir. Yazara göre “varoluşun, geleneksel ve iletişimsel sistemlerinin araştırılması” (s. 149) olan göstergebilim Saussure’ün ardından Levi-Strauss, Roman Jakobson, Derrida ve Paul de Man okumalarıyla devam etmektedir. Burada sayılan isimler ve kuram açıklanırken eklenen isimlere bakılırsa Fry, kuramın ana omurgasını ve metin odaklı bir anlatımı amaçlamış, öte yandan kuramın gelişim şemasını ise yalnızca işaret etmekle yetinmiştir. Burada okuyucu hem kuram hakkında detaylı ve tatmin edici bir bilgi sahibi olmakta, hem metin üzerinde uygulama alanını net bir şekilde görmektedir. Ayrıca kendi çalışma alanını derinleştirmek istediğinde izleyeceği yol hakkında fikir sahibi olmaktadır.

“Yazar (Okur) ve Ruh” başlıklı bölüm Freud ve Lacan bağlamında “edebiyatın psikolojik profilinin üzerine” (s. 225) vurgu yapar. Freud’un görüşleriyle birlikte edebî eserin incelenmesi üzerine düşüncelerini yoğunlaştıran Peter Brooks’un söylemleri, arzu nesnesine bakış açısından yorumlanmıştır. Lacan’ın ise yer yer Freud ve yer yer Derrida’yı hatırlatan söylemleri ayrılan yönleri de ihmal edilmeden okuyucuya sunulur.

“Toplumsal Bağlam” başlıklı bölüm özelde edebiyat ve sosyoloji ilişkisine değinir. “Frankfurt Okulu”, “yeni tarihselci görüş”, “feminist eleştiri”, “Afro Amerikan eleştirisi”, “postkolonyal eleştiri” ve “eşcinsel kuram” bu bölümün üzerinde durduğu başlıklar olarak belirmektedir. Edebiyatın sosyoloji ile olan ilişkisinin temellendirilmesi “garip bir eşleştirme” (s. 301) örneği olarak H. R. Jauss ve M. Bakhtin ile başlar. Buna göre “Bakhtin’in ana ilgisi bir metin üreten yaşam dünyasıdır ancak Jauss’un ana ilgisi, doğrudan yaşam dünyasının kendisidir. İki durum arasındaki fark, içinden bir metnin alındığı yaşam dünyalarının daha iyi intikali meselesidir.” (s. 301-302) Burada dikkat çekilen “yaşam”, edebiyat eserinin “üretim”i noktasında anlam bulur. Okur ve toplum arasındaki geçirgenlikteki rolün incelendiği bu bölümün ardından Benjamin Walter ve Theodor Adorno özelinde “Frankfurt Okulu”nun çalışmaları incelenir. Anlaşılacağı üzere “Marksist Eleştiri” ve “Kültür Endüstrisi” bu bölümün açar sözcükleri haline gelir.

Virginia Woolf ve Elaine Showalter okumalarıyla feminist eleştiri üzerine odaklanan bölüm, hem eleştirinin altyapısını oluşturan düşünce sistemini hem de kadın ile erkek arasındaki dünyaya bakış farkını anlamaya çalışmaktadır.

“Kuramın İyi ve Kötü Tarafları” başlığını taşıyan son bölüm iki alt başlıktan oluşur. Bunlardan ilki Stevan Knapp ve Walter Been Micheles tarafından yazılan “Eleştirel İnceleme” ve “Teoriye Karşı” adlı iki makalenin incelemesine ayrılmışken ikinci bölüm ise “neden edebî teoriyi kurtarmak zahmetine girelim ki?” sorusu etrafından şekillendirilmiştir.

Bir milleti, bir kültürü oluşturan tüm değer yargılarının biçim bulmasını sağlayan edebiyat, nesirden şiir sahasına kadar o milletin vazgeçilemez ve ihmal edilemez bir damarını oluşturur. Şüphesiz onu anlamak ve anlamlandırmak da edebiyatın varlığı kadar önemli bir meseldir. Nitekim anlamı idrak edilmemiş bir eser muhatap bulamadığı için çoğu zaman yok sayılır. Halbuki her metnin bir anlam alanı vardır. Bu açıdan Ayşe Demir ve İbrahim Tüzer’in yaptığı titiz çeviri, yalnızca Paul H. Fry’ın bir eserinin dilimize tercüme edilmesi olarak anlaşılmalı; edebiyat dünyamızda var olan esere yönelik düşünme ve okuma biçimlerine derinlik kazandırma gayreti olarak da kabul edilmelidir.

Kaynakça

Fry, H. P. (2017). *Edebiyat Kuramı*. (Çev.) Doç. Dr. Ayşe Demir, Doç. Dr. İbrahim Tüzer. Ankara: Hece.

Eagleton, T. (2011). *Edebiyat Kuramı*. (Çev.) Tuncay Birkan. İstanbul: Ayrıntı.